

Fischer, Bernd J., ed. ***Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of Southeast Europe***. London: Hurst & Company, 2007. 494 s.

Sborník *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of Southeast Europe* vydalo v roce 2007 renomované londýnské nakladatelství *Hurst & Company* specializující se na moderní historii, politologii, náboženství a antropologii. Editorские práce se ujal známý historik zabývající se Albánií, Bernd J. Fischer, který se v úvodní kapitole pokouší nalézt jednotící prvky v nástupu k moci a vládnutí třinácti panovníků a diktátorů jihovýchodní Evropy a Turecka. Kniha je rozdělena na dvě části, přičemž v první se autoři věnují sedmi meziválečným panovníkům (Zog, Carol II., Boris III., Kemal Atatürk, Metaxas a Pavelić) a ve druhé komunistickým vládcům (Hodža, Tito, Živkov a Ceaușescu), řeckému generálovi Papadopulosovi a na závěr srbskému Miloševićovi. Publikaci vhodně doplňují fotografie a jmenný index, chybí však souhrnná bibliografie na závěr sborníku.

Jednotlivé studie popisují nástupy k moci a vlády panovníků a pozdějších vládců dvacátého století na pozadí vnitropolitických a zahraničních událostí, které jejich osobnostní vývoj ovlivňovaly. Ačkoliv autoři kritizují negativní a brutální prvky jejich vlád (represe, čistky, vytváření atmosféry strachu, sklony k autoritářství a diktatuře atd.), snaží se předejít černo-bílému nahlížení a ukázat i kladné pozůstatky jejich působení (zvýšení gramotnosti, industrializace, modernizace, sociální jistoty aj.). Sklony k autoritářskému vládnutí připisují specifickému historickému vývoji regionu (dědictví Osmanské říše, tradice dosazování německých princů na trůny států regionu) a souhře sociálních, ekonomických a politických faktorů, se kterými se mladé nekonsolidované proto-demokracie v době po první světové válce a hospodářské krizi třicátých let neuměly vyrovnat. Ve třicátých letech pak došlo k posunu národních lídrů od autoritářství k diktátorství. Fischer v úvodní kapitole zdůrazňuje, že také vzhledem k ekonomické zaostalosti jihovýchodní Evropy nedosahovaly tyto režimy totalitních kvalit režimů fašistické Itálie a nacistického Německa.

Panovníci a diktátoři měli na ovládané obyvatelstvo obrovský vliv, který mnohdy přetrvával/přetrvává i v dobách po jejich smrti a které se odráží v chování a náladách těchto národů (truchlení či majestátní oslavy při výročních úmrtí Tita, cara Borise III., Kemala Atatürka či současná popularita Miloševiče). Studium jejich života, politik a vládnutí se tak stává i klíčem k hlubšímu pochopení specifik regionu a dílčích národů. Závěrečná kapitola věnována záhadnému úmrtí a pohřbu Miloševiče je epilogem knihy nastolující otázku, zdali konec dvacátého století přinesl i konec režimům autoritářských vládců, či zda jsou polarizované balkánské společnosti stále k této „tradici“ náchylné.

Většina statí je napsána čtivým stylem a neutápí se v přehršli marginálních informací a čísel. Často však čtenáře zarazí kvantum tiskařských chyb (např. *is sight* namísto *in sight*, s. 255) a neucelené či chybné přepisy jmen (kolísání ve

jménu *Stambolov/Stambulov*, s. 119 a 120, *ç* namísto *ć* v případě *Cvetković* a *Milošević* na s. 133, respektive na zadním přebalu knihy aj.). Tyto nedostatky nicméně nezkaží celkově dobrý dojem z vyvedeného sborníku.

Jakub Šimák

Clark, Katerina. – Dobrenko, Evgeny. **Soviet Culture and Power. A History in Documents**. New Haven: Yale University Press, 2007. 576 s.

Práce Kateriny Clarkové a Jevgenije Dobrenka, vydaná v ediční řadě nakladatelství Yaleské univerzity *Annals of Communism*, vychází ze sborníku dokumentů Andreje Artizova a Olega Naumova *Vlast' i chudožestvennaja inteligencija: dokumenty CK RKP(b)-VKP(b), VČK-OGPU-NKVD o kul'turnoj politike, 1917-1953* vydaného v Moskvě v roce 1999. Publikace tak má zprostředkovat aglofonní veřejnosti dokumenty objevené v ruských archívech (AP RF, RGASPI, CA FSB RF, RGALI, IMLI), z původní ruské předlohy se ale do americké verze dostala jen třetina dokumentů (autoři se ospravedlňují tím, že ti, kdo mají hlubší zájem o problematiku sovětské kultury a kulturní politiky, by měli být schopni si materiály nastudovat v ruštině z původního sborníku). Kritérií pro zařazení do americké sbírky bylo několik: dokumenty byly napsány Stalinem nebo pro něj, týkaly se těch představitelů sovětské kultury, kteří jsou známí i na Západě (Babel, Pasternak, Šostakovič, Gorký, Bulgakov, Eisenstein aj.).

Knih je rozdělena chronologicky na dvacátá, třicátá a čtyřicátá léta, přičemž nejvíce prostoru je věnováno období třicátých let, kdy se státní moc obrátila právě proti představitelům sovětské kultury známým a dnes oblíbeným i na Západě. Každá z částí je opatřena vlastním stručným úvodem, v němž autoři zasazují dokumenty do historického rámce a nastiňují vývoj sovětské kultury v daném období. Dokumenty jsou rozděleny do tematických celků, rovněž opatřených stručným vysvětlením, navíc je i každý dokument opatřen zvláštním komentářem.

Knih tak nedává mnoho příležitostí k vlastní interpretaci čtenáři, kterému je předložena v zásadě zřetelně vymezená koncepce problému: 1. Kultura byla pro bolševiky obzvláště důležitá, protože jim dávala příležitost manipulovat s masami, a to mohlo být využito ve snaze o legitimizaci režimu. 2. Ve dvacátých letech se nejprve v kulturní politice stejně jako v samotném bolševickém vedení vyskytovalo několik proudů, zásahy do kultury ze strany státu (strany) nepostupovaly nijak systematicky. 3. Období NEPu neznamenal liberalizaci kultury ale naopak rázné zakročení proti ní. 4. Poté co se poněkud ustálila mocenská hierarchie alespoň co se špičky týče (rozuměj k moci se dostal Stalin), došlo ke snaze centralizovat kulturní sféru. 5. Ve třicátých letech bylo o kultuře a směru jejího vývoje rozhodová-